

mode van toen in een spontanere aanleg her- schapen. Toch was ook die 'natuurlijker' aanleg slechts suggestie, alles werd immers gepland en gecomposeerd. Met een herte- kamp, een ijskelder, een kluzenaarshut, ver- schillende paviljoens en een grote theekoepel op een 30 meter hoge berg bezit het gebied vele elementen die de tuin met de afwissel- ling van kronkelpaden, gazons en boomgroep- en een fraaie vijverpartijen tot een typisch romantisch negentiende eeuws park maakt. 2).

BEDRIJFSBEOUWING

De tuinmanswoning (Keningswei 4) op de achterzichts van de state zal ook uit de tijd van genoemde herstructurering van het park zijn. Dit huis kreeg een buitengewone voor- gevel met een balcon dat gedragen wordt door drie zuilen en een centraal gedeelte dat is uitgebouwd tot een kajuit in de vorm van een halve cirkel. Met zijn spitsboogvensters laat het huis aspecten zien uit allerlei bouw- stijlen. Het zou een standaardvoorbeeld van eclecticisme genoemd kunnen worden.

Een andere woning die bij het buiten hoort, die van de jachtopziener bij de ingang van het park, is gebouwd in de chaletstijl. Het is eigenlijk een gewoon burgerwoninkje, maar het ontving een decoratieve voorgevelpartij met een overstekend dak, een houten gevel- top en decoratieve versieringen bij het dak en ramen en deuren. Vermoedelijk is ook dit huis in de jaren 1870 naar ontwerp van Dou- ma gebouwd.

Tot het bezit van Fogelsanghstate heeft altijd een aantal boerenplaatsen behoord. Er is zelfs een tijd geweest dat het er wel twintig waren. Alle boerderijen die onmiddellijk ten oosten, noorden en westen van de state lig- gen zijn in het bezit geweest van de heer van Fogelsangh. De 'Boskepleats' ten oosten van de state is een kop-hals-rompboerderij die traditioneel is, maar die ongeveer een eeuw geleden een verbouwing onderging. De voorgevel van het voorhuis valt vooral op, omdat het siermetselwerk in de geveltop en rond de ramen met witte verf geaccentueerd werd. Door de ligging in een oksel van het park is duidelijk te zien dat deze boeren- plaats tot 'het Slot' behoort.

Bij de andere twee boerderijen, De Klim- merboom (aan de Keningswei 1) en die aan de Kleasterwei 2, recht tegenover het 'Lyts slot', is van de architectuur af te lezen dat ze tot Fogelsanghstate behoord hebben. Zowel de state als het herenhuis vertonen namelijk grote overeenkomsten in vormelementen, bv. een knikje in de bekroning van de mid- denpartij die in de verte doet denken aan een classicistisch fronton. Ook de boerderijen, beide stelpen, bezitten middenpartijen die iets vooruitspringen en die met zo'n herin- nering aan een fronton bekroond worden. Die van De Klimmerboom ontving zelfs een flin- ke palmet. Opmerkelijk is het dat Jacob Izaäks Douma in de jaren 1870 voor Mr. P. Heringa Cats te Oranjewoud een serie ont- werpen voor boerderijen maakte, waarvan enkele een treffende overeenkomst vertonen met de twee stelpboerderijen in Veenkloos-

ter. 3). Er hoeft niet aan getwijfeld te worden dat deze twee boerenplaatsen door Douma voor Van Heemstra ontworpen zijn.

'HEERLIJKE' STRUCTUUR

Door de eeuwen heen hebben er in Veen- klooster heldere gezagsverhoudingen bestaan.

Deze kregen ruim een eeuw geleden, toen de stadsarchitect Douma door de toenmalige be- woner van Fogelsanghstate bij een heel bouwprogramma betrokken raakte, ook ar- chitectonische uitdrukking. Het verbouwde slot, het 'Lyts slot', de jachttopzichterswo- ning, de drie boerenplaatsen die alle langs de meanderende Kleasterwei-Keningswei ge- legen zijn, hebben allemaal hetzelfde eclecti- sche karakter, dat zo kenmerkend was voor de architectuur in de steden in de jaren tussen 1860 en 1880. De 'heerlijke' structuur van het gebied is er van af te lezen en de culturele invloed van de stad heeft zo vorm gekregen op het land.

Veenklooster met Fogelsanghstate biedt en- kele verrassende wandelingen. Door het dorp en langs de state en in het uitgestrekte park en de bospercelen. Buiten het broedsei- zoen is het park toegankelijk. Fogelsanghsta- te zelf is ingericht als uithof van het Fries Museum. Stijlkamers en een collectie (kunst)voorwerpen in de culturele sfeer van de statebewoners vormen een hoogtepunt van een bezoek.

Niet elk buiten van Nederland zal een muse- ale functie kunnen krijgen. Voor Fogel- sanghstate en het hele dorp Veenklooster is het gelukkig dat het daar wel gelukt is. Met de bescherming van het dorpsgezicht lijkt de fascinerende nederzetting volledig zeker te zijn gesteld. Het is te hopen dat dit ook voor de bijbehorende boerderijen, die functioneel een onzekere toekomst hebben, zal blijven gelden.

noten

- 1). R. J. Wielinga. *Langs stinsen, states en andere voorname huizen in Friesland*. Baarn 1979 blz. 46-48.
- 2). Lucas Pieters Roodbaard, architect van buiten- goederen. Tentoonstellingscatalogus Fries Museum Leeuwarden. 1979 blz. 63.
- 3). S. J. van der Molen. *Dorpstimmerman of Stads- architect. Notities bij enige Friese boerderij-ontwer- pen uit de 19e eeuw*. Arnhem Stichting Historisch Boerderij-onderzoek 1980.

groen

Het aanzien van tuinen laten delen in de tijd, maar ook met een herinnering aan de verle- den tijd en waarborgen voor de toekomstige tijd. Dat geldt voor het landschapspark van de Stichting Landbouw en Coöperatiecen- trum 'Oranjewoud', waarvan het geboorte- merk teruggaat tot de eerste helft van de gouden eeuw, ontsproten aan het initiatief van Johan Willem Friso. In de bloeimaand van 1984 is de groene long van het vorstelijk aandoende buitenverblijf, gelegen in een bosgebied onder de rook van Heerenveen, grotendeels de voltooiing van een renovatie ondergaan, die in het beeld van onze Neder- landse landschapstuinen opmerkelijk mag worden genoemd. De natuur is met deze drieslag benaderd: een functiegerichte con- ceptie, een rationele presentatie en de aan- wezigheid van zichtbaar respect voor een rijk verleden.

In opdracht van de Frieslandbank heeft het Ingenieursbureau 'Oranjewoud' BV (Be- heers- en Milieuzaken) een beheersplan voor dit park (oppervlakte: vijf hectare) samenge- steld. In het jongste verleden was men

Onderdeel van de parkrestauratie van 'Oranjewoud'
Foto: P. Sikma

'Oranjewoud'- monument als erfgoed

slechts aan kleinschalig onderhoud toegekomen; in feite was het park verpauperd. De huidige eigenares heeft eigen middelen ter beschikking gesteld om de allure van het conferentie- en studiecentrum een accent te geven door de 'entourage', het landschapspark, in stand te houden, en meer dan dat te doen.

VISIE EN INHOUD

De heer G. H. Reukema, is hoofd Sectie Groenvoorzieningen van genoemd Ingenieursbureau, de heer P. Sikma is sinds ruim vier jaar de (jonge) hovenier van het park. Naar beide deskundigen hebben we geluisterd en met hen hebben we een rondgang gemaakt.

Reukema: 'Tuinen, parken zijn kwetsbare en vergankelijke kunstuitingen. In de tuin van 'Oranjewoud' is sinds de tweede wereldoorlog geen structurele verjonging meer uitgevoerd. Monumentale beuken waren uitgegroeid tot een gemiddelde stamdiameter van 130 cm.

Andere bomen waren reeds lang door bliksemingslag getroffen, alleen de sterken waren gebleven. Om een lang verhaal (studies) kort te maken; er is gekozen voor de opzet van een fasegewijs renovatieplan, waarbij het handhaven van de historische en actuele belevingswaarde van het park als centraal uitgangspunt is genomen. De bezoeker neemt kennis van de verjonging van de Beukenlaan en de Lindelaan, mede als gevolg van het planten van jonge reuzen van middelbare leeftijd.

Uit een mededeling van de hovenier blijkt, dat men gedurende zes winterseizoenen met een kleine ploeg zorgvuldig heeft gewerkt. Reukema: 'De ruimtelijke indeling mocht niet nadelig worden beïnvloed en de kleur der seizoenen diende te worden behouden.'

HISTORISCH BESEF

Bij dit alles mag een vleugje historie niet ontbreken. Een deel van het oorspronkelijke park 'Oranjewoud' is door de bekende tuinarchitect Daniël Marot in 1707 in de Nederlandse barokstijl ontworpen. (Marot is bekend door zijn ontwerp van de paleistuin Het Loo.) De meeste kenmerken van het park wijzen echter op de invloed van de landschapsstijl (1760-1830). In tegenstelling tot de statische tuinen uit de barok wordt de landschappelijke tuin gekenmerkt door beweging en romantiek, kronkelende paden langs bomen en gazons en grillige vijvers. De stijlen uit het verleden zijn voor heden en toekomst meegenomen.

Beide deskundigen betogen, dat bomen de beeldragers van een park zijn en daarom is

aan hun presentatie alle aandacht besteed. Eiken, linden, beuken zijn als het ware monumenten, dat moet monumentenbeschermers vertrouwd in de oren klinken. Overigens: het planten van 'nieuwe' bomen vergt niet zelden een bedrag, dat schommelt tussen de f 1000,- en f 2000,- gulden. Voor deskundigen is het interessant te weten, dat dit intieme park is verrijkt met een trompetboom; tulpenboom, japanse tempelboom, amberboom en hemelboom. En voor wie het park - met zijn fauna - kent, zal het deugd doen te vernemen, dat het pittoreske japanse theehuisje is gerestaureerd.

In het nieuwe beheersplan, dat vooral efficiënt onderhoud beoogt, worden met name aanbevelingen gedaan het vegetatiepatroon van de kruidenlaag te stimuleren.

Met het verwerken van op eigen terrein vrijkomend tuinafval tot compost is een belangrijke stap gezet om uitmergeling van de bodem tegen te gaan en het bodemleven te activeren. De werkperiode 1977 - 1984 is in de geschiedenis van de ontwikkeling van dit park van ingrijpende betekenis geweest. Algemeen bekend is, dat de instandhouding van historische gebouwen, in onder meer landschapsparken tot een probleemveld behoort. Al gauw wordt de aandacht voor de omgeving als een zekere luxe bestempeld.

Men mag stellen, dat een kleine groep Friezen het Oranjewoudpark heeft gered! Met hedendaagse tuinkunst, die duidelijk knip-oogt naar het verleden.

De paden op, de lanen in, is hier een feestelijke gang.

Genoemd Ingenieursbureau, met bijna tien vestigingen in ons land, was onder meer betrokken bij de vernieuwing van het tuincomplex van Het Loo. Voorts dienen op het terrein van beheers- en inrichtingswerk te worden genoemd Hillenraath, Swalmen, Kasteel Ruurloo en Slot Brakensteyn, Oosterhout.

Reukema: 'De functie van de groenvoorziening wijzigt zich. In de welvaartsjaren is op soms onstuimige wijze groen aangebracht. In onze tijd zijn de zeer hoge beheerskosten een rol gaan spelen, maar we worden ook geconfronteerd met functiewijziging van groenvoorzieningen, onder meer in de steden. Groenvoorziening, hoe dan ook, blijft een onderdeel van cultuurgood.'

Materieel gezien - en waar niet? - blijft het kostenpatroon zwaar wegen. Met dat probleem heeft 'Oranjewoud' minder moeite gehad.

Maar de wil om historisch-cultureel te investeren moet dan ook wél aanwezig zijn.

Jan Roelfs Sr.

Het gebouw van de Stichting Landbouw en Coöperatiecentrum 'Oranjewoud'. Dit landhuis dateert van omstreeks 1830, het bezit een bijzonder stijlvol interieur. Het domein kwam in 1972 in bezit van de Frieslandbank. In 1954 werd het eerder genoemde Centrum in 'Oranjewoud' in gebruik gesteld. Duizenden boeren hebben er sindsdien voetstappen liggen.

